

AZ OLASZ-MAGYAR KÜLKERESKEDELMI KAPCSOLATOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

VIII.

1936-ban a hadjáratnak az év közepén való győzedelmes befejezése ellenére is változatlan keretek között folytatódott a magyar-olasz forgalom, ami magától értetődő is, hiszen Olaszország még a háború befejezése után sem kapcsolódott be mindjárt a világkereskedelembé. Élesen élt egyrészt még minden olaszban a megtorlások keserű emléke és másrészt a demokrata hatalmak is szégyeltek közeledni a voltaképpen velük szemben győzedelmeskedő Olaszországhoz. Az új helyzet kialakulásáig a magyar-olasz kapcsolatok mindkét fele arra törekedett, hogy a forgalom minden megrázkódtatás nélkül maradjon. Ezt a célt szolgálta az 1936. június 1-én életbeléptetett fizetési forgalmat szabályozó egyezményvel egyidőben hozott kontingensmegállapodás is, amelynek szellemében sikerült Magyarországnak az 1936. évi termésből származó 2 millió mázsa búzáját oly módon fixen eladni, hogy a második millió mázsa értékének $\frac{3}{4}$ részét az olaszok angol fontban, tehát szabadon átváltható valutában fizették ki. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az ellenérték csak számszerűleg növelte a magyar-olasz fizetési forgalom amúgy is nagy lírafeleslegét, lényegében azonban nemesvaluta bevételként jelentkezett, mivel ezáltal — éppen úgy, mintha bármelyik szabadon átváltható valutával fizető piacra történt volna a szállítás — bármit és bárhol lehetett beszerezni. További jutalmazás volt olasz részről az is, hogy bár Olaszország éppen a szankciós hatalmakkal szembeni meg-

fokozta az eltolódást, hogy ugyanazon időpontokat véve figyelembe a behozatal viszont 17,5 millió pengőről 16 millió pengőre csökkent, amik együtthatása a kiviteli többletet az előző évihez képest újabb 17 millió pengővel növelte.

A kiviteli felesleg képződésének megakadályozása ekként már létérdek lett, annál is inkább, mivel Olaszország legkésőbb 1937 első hónapjaiban már a szankciós államok mindegyikével megfelelő kereskedelmi szerződést kötött,⁴⁷ úgyhogy a világpiacon újra megnyílásával már Olaszországnak sem fűződött oly nagy érdeke a magyar árukhoz, mint megelőzőleg. Ez külsőleg abban is kifejezésre jutott, hogy Olaszország már nem volt hajlandó a behozatal egy részének szabadon átváltható valutával való kiegyenlítésére, ami pedig magyar szempontból az előbbiek alapján elengedhetetlen feltétel volt. Az előző év nyarán kötött fizetési és árucsereforgalmi egyezmények szokás szerint június végén lejártak volna, meghosszabbításuk érdekében Ortisei-ben tárgyalások folytak, amelyeknek főtémája éppen a mindjobban felduzzadó magyar kiviteli felesleg volt. A tárgyalások eredményeként az augusztus 2-án létrejött megállapodás értelmében az addig érvényben volt kontingensjegyzék 1938. június 30-ig meghosszabbítódott, míg a kiviteli hitelkedvezményekre vonatkozó megállapodás csak az év végéig, ami már előrevetette árnyékát a Brocchi-rendszer halálának.

A tárgyalások folyamán már érvényre jutottak a békésebb korszak szempontjai: az olaszok a sikeresen befejezett «battaglia del grano» eredményeinek és főként a kitűnőnek ígérkező gabonatermés hatása alatt fix búzaátvétel helyett mindössze opciót nyújtottak 600,000 q búza átvételére. A magyar kormány viszont ezzel nem is élt, nehogy emelkedjék a lírafelesleg, amit annál is könnyebben tehetett, mivel a búza világpiacon értékesítési lehetőségei időközben oly kedvezően alakultak, hogy nem fűződött már nagy érdek magyar részről sem a búza olasz átvételéhez.

A búzával ellentétben a magyar szarvasmarhára vonatkozó kontingenskeretek változatlanul 55,000 darabban nyertek rögzítést, amit azonban 1937. év folyamán az olasz piacon elérhető kedvező árak következtében Magyarország 82,475 darabbal annyira túllépett, — részben már az 1938. évre szóló keret terhére történt szállításokkal — hogy annak ellenére is az előző évi 33 millió pengős kiviteli felesleget 5 millió pengővel meghaladó többlettel zárult az 1937. évi olasz-magyar külkereskedelmi mérleg, hogy a búzaszállítások az év második felében alig haladták meg a 100,000 q-át.

⁴⁷ Banca d'Italia id. évkönyve, I. kötet. 246. lap.

Mint fentebb írtuk, a kiviteli hitelegyezményre vonatkozó megállapodást csak 1937. december 31-ig hosszabbították meg, ami szükségessé tette, hogy az új rendszerre vonatkozólag már októberben tárgyalások induljanak meg, amelyek a november 13-án Rómában aláírt megállapodásra vezettek. Abban egyetértettek a kiküldöttek, hogy a Brocchi-rendszer, amely a római paktum válságos éveiben a kiviteli hitelkedvezmények formájában oly nagy szolgálatot tett a magyar agrártermékek Olaszországba irányuló kivitele elősegítése érdekében, már nem tartható fenn tovább, hiszen kétségkívül meg volt az a rendszerbeli hátránya, hogy nem tudott féket rakni a két ország közötti külkereskedelem túlgyorsan száguldó kerekeire, aminek eredményeként hol itt, hol ott nagy követelések halmozódtak fel. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy ezeknek a hibáknak egyszersmind igen előnyös kihatásuk is volt: az agrárválság éveiben Magyarország számára, aki nem tudta volna különben agrártermékeit kedvező áron másutt értékesíteni, míg a szankciók korában Olaszország javára, aki viszont agrárszükségletét nem tudta volna megfelelő ipari nyersanyag cserébeadása nélkül másként fedezni.

A kiviteli hitelegyezményeknek a Brocchi-szerződésben foglalt jól kiszolgált rendszerét ekként 1938. január 1-től kezdődően egyetértőleg hatályon kívül helyezték. Hogy ez mennyire nem a kölcsönös forgalom visszaszorítását, hanem csak egyensúlybahozását célozta, mindennél jobban mutatja, hogy az addigi behozatali kontingenseket mindkét oldalról még fel is emelték, természetesen főként a magyar oldalon, hiszen magától értetődően a megtorlások óta felgyülemlett hatalmas magyar követelések felszámolására magyar szempontból is a legcélszerűbbnek az olasz ipari nyersanyagok, félgyártmányok és készáruk kontingenstételeinek emelése mutatkozott.

Míg a magyar-olasz külkereskedelmi mérleg egyensúlyát árucserforgalmi oldalon a behozatali lehetőségek fokozásával igyekeztek elérni, addig a fizetési forgalom terén ugyanezt a célt azzal vélte elősegíteni a Magyar Nemzeti Bank, hogy az 1936. december 1-től fogva követett «nostro» rendszerről a «loro» rendszerre tért át. Ennek értelmében a Magyar Nemzeti Bank a magyar kiviteli cégtől a részére lekötött líraösszegeket csak akkor veszi át, ha a magyar importőrök líraigényléseiben erre megfelelő fedezet mutatkozik, ami a külforgalom mindkét oldalának automatikus szabályozására vezet. Az egyezményt megelőzőleg minden korlátozás nélkül köteles volt a Nemzeti Bank az exportőrök által felajánlott líraösszeget átvenni, ami az egyoldalú áruáramlás akadálytalan lehetővé tétele folytán a fizetési forgalom oldaláról volt a túlzott kiviteli többletek okozója.

Tekintettel arra, hogy az 1937. november 19-én életbeléptetett fizetési forgalmi megállapodás rendelkezései az irányadók még napjainkban is az Olaszország és Magyarország közti árucsereforgalommal kapcsolatos fizetésekre vonatkozólag, az alábbiakban az előző fizetési megállapodásoknál részletesebben tárgyaljuk a következőkben.⁴⁸

A megállapodás értelmében a magyar cégek csak úgy szállíthatnak ki árut Olaszországba, ha az exportvaluta beszolgáltatására előzőleg ú. n. tanusítványi űrlapon kötelezettséget vállalnak. Az Olasz Királyság területére kivitt magyar árucikkek ellenértéke a megállapodás értelmében a Magyar Nemzeti Banknak az Istituto Nazionale per i Cambi con l'Estero római intézetnél vezetett «Conto Globale» elnevezésű számlájára, az olasz gyarmatokra és az Olasz Királyság fennhatósága alá tartozó egyéb területekre kivitt magyar árucikkek ellenértéke pedig a Magyar Nemzeti Banknak ugyancsak az Istituto Nazionale per i Cambi con l'Esteronál vezetett «Conto Coloniale» elnevezésű számlájára fizetendő be.

Olasz áruk magyar importőrei az Olaszországból vagy az olasz gyarmatok és az Olasz Királyság fennhatósága alá tartozó egyéb területekről behozott áruk líraellenértékét a Magyar Nemzeti Banknál igényelni tartoznak. Az igényléseket megbízott pénzügyintézet útján a M. Kir. Kereskedelmi Hivatalnál kell benyújtani, amely a kontingensek figyelembevételével nyilatkozik jogosultságuk felől. A Magyar Nemzeti Bank az Olaszországból behozott áruk ellenértékét a «Conto Globale» jelzésű, míg az olasz gyarmatokból és az olasz Királyság fennhatósága alá tartozó egyéb területekről behozott áruk ellenértékét a «Conto Coloniale» jelzésű számlára befolyó líraösszegekből utalja ki az olasz exportőrök részére.

Az olasz hajók tengeri fuvardíjainak és költségeinek, a magyar-adriai vasúti kötelékben feladott küldemények Olaszországban kiegyenlített külföldi fuvardíjrészletének, valamint a Velencével és Genovával lebonyolódó forgalomban az olasz vasúti fuvardíjrészletnek az átutalása a «Conto Trasporto» számláról történik.

Különleges rendelkezés van az úgynevezett carnarói szabad zónába kivitt magyar árucikkek tekintetében. Mielőtt a részletekre rátérnénk, vázoljuk az ú. n. carnarói klearingrendszer mibenlétét. A klearingrendszer 1932-ben történt általános bevezetése természetesen alapjaiban sujtotta volna a magyar-olasz fizetési forgalom egyik számottevő tételét alkotó Olaszországba irányuló és többé-kevésbé fényűzési jellegű magyar idegenforgalmat. E fenyegető veszély elhárítása céljából a

⁴⁸ Alapul a Magyar Nemzeti Bank körteményének csoportosítása szolgált (60—leveleinek ÓVÁRI PAPP id. újabb gyűjteményének csoportosítása szolgált (60—61. és 97—99. lapok).

fiumei tartományi únió, amely a magyarok által elsősorban látogatott carnarói fürdők (Abbazia, Laurana és környéke) révén elsősorban volt érdekelve az idegenforgalom további fenntartása érdekében, megegyezést kötött a Magyar Nemzeti Bankkal. E szellemes megállapodás a kötött gazdálkodás figyelembevételével lehetővé teszi, hogy a carnarói fürdőkbe utazó magyarok által ott elköltött pénzt az ottani szálló- és penziótulajdonosok hús-, cukor-, vaj-, liszt- stb. import útján Magyarországra visszajuttathassák. Ez lényegében azt jelenti, hogy az általános olasz-magyar külkereskedelmi forgalom mellett létrejött még egy külön carnaro-magyar klearing is, ami az idegenforgalom elősegítése érdekében az általános forgalom mindenkori alakulásától függetlenül teszi lehetővé a magyar fürdővendégek üdülésének magyar élelmiszerek átvételével való kiegyenlítését. Az egyezmény a világválság legsúlyosabb éveiben is jól bevált és csak az új világháború ki- és beutazási nehézségei gátolják meg további működését. Bár az alapul fekvő általános klearing-rendszer időközben többször is módosult, a konstrukció lényegében ma is fennáll, hiszen az 1937. november 19-i fizetési egyezmény értelmében is a carnarói zónába kivitt, s az úgynevezett carnarói fürdőjegyzékben szereplő áruk ellenértékét nem az Istituto Nazionale per i Cambi con l'Esterohoz kell az olasz behozatali cégeknek befizetni, hanem a Magyar Nemzeti Banknak a Banca Commerciale Italiana fiumei intézeténél vezetett «Conto Unico» elnevezésű számlájára, melynek keretei között a carnarói fürdőkben üdülni vágyó magyar utasok igényelhetik a szükséges líraösszegeket a Magyar Nemzeti Banktól.

Az Olaszország többi részébe irányuló magyar idegenforgalom valutaigényeit ugyancsak megnyugtató módon az 1937. augusztus 2-i megállapodás rendezi. Ennek értelmében az Olaszországba utazó magyarországi lakosok személyenkint és havonta legfeljebb 900.— pengő ellenértékének megfelelő olasz utazási csekket vagy szállodabont vásárolhatnak, míg az olaszországi lakosok Magyarországon felmerülő utazási és tartózkodási költségeik fedezésére az olaszországi megbízott pénzügyezeteknél személyenkint 3000.— líra ellenértéke erejéig vásárolhatnak pengőcsekket.

1938 első felében már meglátszik az 1937. november 13-i árucsereforgalmi megállapodás mérlegegyensúlyt célzó hatása: Magyarország nem élt a 600,000 q-s búzaszállításra vonatkozó opciós jogával és a marhakivitel is csökkent, mivel az 1937/38. gazdasági évre megállapított kontingens nagy részét már 1937. második felében kihasználták. A kivitel értéke ekként az előző év első felének 46·4 milliójával szemben mindössze 17·3 milliót tett, de még így is 4·4 millió pengős kiviteli többlet mutat-

kozott Magyarország javára annak következtében, hogy a behozatal is 16 millióról 12·9 millióra csökkent, bár az új többlet az előző év ugyan-ezen időszakának 30 millió pengőjével szemben már elenyészőnek mondható.

A további forgalom szabályozására Rómában 1938. június 25-én megállapodás jött létre, amely július 1-én lépett életbe. A pillanatnyi adottságoknak megfelelően azonban gyökeresen átváltozik a magyar kivitel előző évi képe. Olaszországban ugyanis időközben száj- és körömfájás harapódzott el, amit a takarmányhiány is fokozott, úgyhogy oly nagy szarvasmarha felhajtás idéződött elő az olaszországi piacokon, hogy az olasz kormány az árak további esése ellen kénytelen volt a bevétel kiszorításával védekezni. Ezért az 1936 októberében átmenetileg leszállított állat- és húsvámokat 1938. május 20-i hatállyal szinte háromszorosára emelték fel, ami párosulva a szarvasmarhabehozatal lebonyolítására életre-hívott olasz egyesülés árleszorító politikájával, oly veszteséggé tette a magyar szarvasmarhakivitelt, hogy annak le kellett állani. Ennek következtében míg 1938 első felében még 20,010 szarvasmarhát sikerült elhelyezni Olaszországban, addig a második félévben csak 2818 darabot, ami annál is súlyosabban érintette a magyar gazdasági életet, mivel az utóbbi évek átlagában az olaszok által lekötött 55,000 darabos évi kontingens a magyar szarvasmarha összkivitel több mint kétharmadát jelentette.

Míg ekként a szarvasmarha elvesztette az előző évekbeli kimagasló jelentőségét, addig a júniusi megállapodás újra biztosítja 1·5 millió q búza átvételét, holott az egy évvel azelőtti szerződés Olaszországnak csak opciót nyújtott és azt is csak 600,000 q-ra. A búza kerül ekként a szarvasmarhával szemben újra az első helyre, amely azonban Magyarország számára abból a szempontból is előnyös csere volt, mivel a megállapodás értelmében a búzaszállítások ellenértéke felerészben újra szabadvalutában nyert kiegyenlítést. Még jobban megnövekedett a búza jelentősége az ugyanazon év október végén Rómában létrejött újabb megállapodás révén, amely az 1938/39. gazdasági évre további 1 millió q búza kivitelét tette lehetővé, úgyhogy 1·5 millió q leszállítására még 1938-ban sor került, míg a többire a következő év első felében.

Tekintve, hogy a szarvasmarha-export 1939 első hónapjaiban is szünetelt és ekként az Olaszországba irányuló kivitel túlnyomó részét a búza képezte, amelynek ellenértéke viszont nagyrészt nemes valutában, illetve a magyar állam részére teljesített szállításokban nyert kiegyenlítő-dést, az év tavaszán annak ellenére is zavarok mutatkoztak — az előző évekkal merev ellentétben — immár magyar oldalról az olasz kiviteli

cégek követeléseinek kielégítése terén, hogy a külkereskedelmi mérleg számszerűleg még 1939. első felében is 26·6 millió pengős aktívummal zárult Magyarország javára. De nemcsak az olasz cégeknek kellett a lorenz rendszer következtében hosszabb ideig szállítmányaik ellenértékének kiegyenlítésére várni, hanem ezenkívül még azon idegenforgalmi, fuvarozási és pénzügyi célokra sem állt már elég líraösszeg rendelkezésre, amelyek eddig is felemésztették a magyar kiviteli többlet nagy részét.

A magyar-olasz külkereskedelmi kapcsolatok ekként újabb válsággal fenyegettek, melyek áthidalására sikerült az 1939 májusában Rómában folytatott tárgyalások eredményeként újra biztosítani a szarvasmarha-kontingensek teljes gyakorlati kiaknázását. A szarvasmarhaszállítások megindulása, továbbá az a tény, hogy az előző évi kontingens-egyezményt június 28-án jegyzékváltás útján az év végéig változatlan keretek között meghosszabbították, sőt ezen túlmenően július 17-én az 1939/40. gazdasági évre a magyar búzának 5·5 millió q-ás felfokozott kontingenst biztosítottak, rövidesen nemcsak megszüntette a líraösszegek hiányát, hanem újra hatalmas magyar követeléselőállással fenyegetett. Újra az olasz behozatali lehetőségek fokozásához folyamodtak a kormánybizottságok, amire éppen kapóra jött, hogy Magyarország kereslete a Csehszlovákia felbomlása révén hazatért Felvidék és Kárpátalja szükséglete következtében amúgy is jelentősen megnőtt. A Cortina d'Ampezzo-ban augusztus 26-án aláírt 1939/40. évi kontingensmegállapodás ezért átlag 20%-kal emelte az olasz behozatali kontingenseket, elsősorban a déli-gyülmölcsöt és mőselyemét, míg a magyar kiviteli kontingensek a mérleg-egyensúly biztosítása érdekében természetesen csak kisebb arányban, kb. 8—10 %-kal emelkedtek. A Felvidék és Kárpátalja visszacsatolásával már előreveti árnyékát az új világháború, amely olasz vonatkozásban a magyar-olasz gazdasági egyezményeknek az 1939. június 28-i jegyzékváltás által Albániára való kiterjesztésében jutott kifejezésre.⁴⁹

IX.

Az égető kérdések egyes vonatkozásainak békés megoldása után a többiek fegyveres megoldása kikerülhetetlen volt. Szeptember első napjaiban Olaszország és Magyarország is a világháború közvetlen szomszédságába kerül és a hadat nem viselő barát szerepéből fokozatosan haladnak a tényleges hadbalépés felé. Ez a folyamat természetesen a

⁴⁹ Magyarországon a 11,260/1939. M. E. sz. rendelet 1939. december 23-án léptette életbe április 20-i visszamenőleges hatállyal.

köztük levő külforgalom nagyszabású módosítását vonta maga után. A háború kitörése által felvetődött kérdések rendezése tárgyában ezért már november második felében ülésre összeül Rómában az olasz-magyar vegyesbizottság. A tárgyalási jegyzőkönyv, amelyet november 24-én írtak alá, elsősorban a kölcsönös forgalom zavartalanságát igyekszik a megváltozott körülmények között is biztosítani, de figyelemmel van a háborúba való bekapcsolódás fenyegető közelségére is. Ezért egyrészt felemelkednek az olasz részről szállítandó áruk közül az előmunkált rizs, a műrost (fiocco) és az alkoholtartalmú illatszerek és kozmetikai cikkek kontingensei, míg magyar részről a háborús viszonyoknak megfelelően módosulnak az egyes kontingenskeretek.

A háború első hónapjai azonban még nem semmisítik meg a tengerentúli országokkal való érintkezés lehetőségét, amit Magyarország igyekszik is nyersanyagkészleteinek fokozása céljából teljes mértékben kiaknázni. Megfelelő tengeri kereskedelmi hajópark hiányában elsősorban a «semleges» olasz kereskedelmi hajózásra terelődött az illetékes magyar körök figyelme. Itt azonban nagy nehézségeket okozott, hogy az olasz társaságok ragaszkodtak a nemesvalutával való fizetéshez, amellyel Magyarország csak kis mértékben rendelkezett, annál is kevésbé, mivel összes ilyen tartalékaival honvédelmi készségének fokozása céljából minél nagyobb mennyiségben nyersanyagot akart vásárolni a még megközelíthető világpiacon. E kérdés rendezése sem tűrt halasztást, s mint az olasz-magyar kapcsolatok minden vitás kérdésében, így a novemberi római tárgyalások folyamán Magyarország tengerentúli szállításainak lebonyolítására is rövidesen megállapodás jön létre. Az egyezmény értelmében az olasz hajózási vállalatok a magyar behozatal és kivitel szállítási szükségleteinek kielégítésére évi 300,000 tonna hajóúrt biztosítottak, még pedig akként, hogy a fuvardíjak az általános fizetési forgalom keretében lírában voltak kiegyenlíthetők. A megállapodást az olaszok előzékenységéből kifolyólag visszamenőleges hatállyal november 7-én léptették életbe, úgyhogy az olasz társaságoknak nemes valutában már kifizetett fuvardíjakat is a Magyar Nemzeti Bank lírára változtathatta át.

Hogy ezen megállapodás nemes valutát megtakarító jelentőségét felmérhessük, figyelemmel kell lenni arra is, hogy a háború fenyegető árnyéka alatt mily óriási mérvű változáson ment át 1939-től kezdve a magyar külkereskedelempolitika. A harmincas évek világválsága kapcsán részletesen vázoltuk, hogy mily létérdeke fűződött Magyarországnak a külkereskedelmi mérleg egyensúlyához. Ez egyrészt abban jutott külsőleg kifejezésre, hogy a szabadon átváltható valutát szolgáltató piacokra

irányuló kivített minden eszközzel igyekeztek elősegíteni és másrészt, hogy mindenkor gondosan vigyáztak arra, hogy az ekként szerzett szabadon átváltható valuták egy része állandóan feleslegnek maradjon részint a pénzügyi tartozások részleteinek rendezése, részint pedig tartalékolás céljából. Most a háború kitörésekor beigazolódott e politika helyessége: a jelentős nemes valutatartalék birtokában még az új világháború első hónapjaiban is be lehetett velük szerezni igen fontos nyersanyagokat a világgiacon, a nélkül, hogy nem kevésbé fontos és a háborús helyzetben igen nehezen nélkülözhető iparcikkeket kellett volna cserébe szállítani. Azon feltevésben, hogy a nemesvaluta-tartalék birtoka úgy sem sokáig fog jelentőséggel bírni, hiszen a háború elharapódzásával a nyersanyagforrásokhoz való hozzáférés lehetősége is előreláthatóan megszűnik, a rugalmas magyar kereskedelempolitika felhagyott a régi «kivittel minden áron» elvvel és éppen ennek ellentéte: a belföldi nyersanyag- és élelmiszerállománynak a lehetőség szerint a hazai iparágak kielégítésére való bocsátása és a fontos szükségleti cikkeknek külföldről való mind nagyobb mennyiségű beszerzése lett a cél, — még a kereskedelmi és fizetési mérleg rovására is.⁵⁰

A tengerentúli beszerzés azonban a világháború szeptemberi kitörése óta nagy nehézségekbe ütközött: a külföldi országokban hozott nyersanyagkivíteli korlátozások, tengerzárrendszabályok, a fuvardíjak óriási emelése, a szállítási kockázatok növekedése stb. szinte leküzdhetetlen akadályként jelentkeztek. Az olasz hajózás kitűnő szervezettsége mellett azonban e hónapokban is sikerült oly nagy nyersanyagtételeket a tengerentúlról Magyarországra hozni, hogy — mint alanti táblánkból is kitűnik — a legtöbb nyersanyag behozatala még emelkedett is 1940 első felében az előző évek megfelelő időszakával szemben.⁵¹

⁵⁰ A háború utáni évek magyar külkereskedelmi politikájára vonatkozólag I. KOLBENHEYER K.: *Ungarns Aussenhandelspolitik nach dem Kriege*, Berlin, 1931. (Ung. Jahrbücher.) és ACZÉL A.: *La politique commerciale de la Hongrie après la guerre*, Dijon, 1936. összefoglaló műveit. A világválság hatása alatt átalakuló magyar külkereskedelemre KISLÉGI NAGY DÉNES: *Le commerce extérieur de la Hongrie depuis la crise mondiale*, «Nouvelle Revue de Hongrie» 1940. nov.-dec.-i számainak különnyomata. A magyar külkereskedelem évenkénti változásairól I. a különböző évkönyveket: GRATZ id. *Wirtschaftsjahrbuch-jai*, bennük elsősorban

FERENCZI I. államtitkár legilletékesebb tollából a magyar külkereskedelmi politika helyzetképei. Az egyes országokkal való szerződéses állapot, valamint árucseraforgalom alakulását I. a Magyar Vámpolitikai Központ évi jelentéseiben (A kereskedelempolitikai helyzet . . . -ben, Bp.), míg a külkereskedelmi forgalom árucikkek szerinti igen beható tárgyalását a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara évi jelentései tartalmazzák. (Kereskedelmünk és iparunk az . . . évben, Bp.)

⁵¹ A Magyar Vámpolitikai Központ 1940. évi jelentésének 21. lapján található tábla adatainak felhasználásával.

IX. tábla.

A ru megnevezése	1938	1939	1940	1938	1839	1940
	j a n. — j ú n.			ú l. — d e c.		
	vagonban (100 q)			vagonban (100 q)		
Nyersfémek	1109'3	2284'7	2776'9	2284'0	1786'4	1403'2
Nyerskaucsuk	124'3	144'9	252'2	198'0	120'3	24'4
Nyersgyapjú	46'4	112'1	112'7	60'7	69'2	36'4
Nyerspamut	1254'0	1536'9	1506'0	1416'3	1179'6	390'2
Nyersjuta	311'2	536'2	146'2	279'6	249'0	12'4
Műrost és egyéb műanyagok	110'3	170'2	242'2	125'0	266'7	227'7
Fésült gyapjú	27'8	53'6	22'0	31'7	47'7	0'5
Pamutfonál	40'9	42'4	54'1	42'8	31'0	28'8
Gyapjúfonál	11'8	14'3	24'3	13'0	13'4	9'3
Műselyem	100'8	159'9	265'2	134'7	243'5	310'4
Nyersbőr	757'8	970'1	730'2	822'6	759'7	330'1
Kopra és más olajos mag	568'9	443'9	592'3	786'5	412'2	184'8
Papírosanyag	1253'3	1448'1	1895'5	1460'6	2910'8	2'509'9
Cserzőkivonatok és készítmények ...	292'2	462'7	547'2	242'4	477'2	435'4

Az ország honvédelmi felkészültségét annyira fokozó nyersanyag-készletfelhalmozásnak azonban egy csapásra véget vetett Olaszország 1940 júniusi hadbalépése, amely gyakorlatilag megszakította a világ nyersanyagpiacaival való tengeri és szárazföldi érintkezés lehetőségét. Fennmaradt ugyan elméletileg a görög kikötőkből Amerikába; az Istanbul—Mossul—bagdadi vonal segítségével Basrahba, továbbá Szibérián keresztül Vladivosztkba, illetve az északeurópai kikötők (Murmansk, Petsamo, Archangelsk) segítségével a tengerentúli piacokkal való érintkezés lehetősége, ezek igénybevétele azonban oly körülményes volt, hogy gyakorlatilag csak a postacsomagokra korlátozódott. Ennek megfelelően természetesen rövidesen összezsugorodik a nyersanyagbehozatal, még a fenti tábla utolsó oszlopának adatai sem tükrözik vissza az esés igazi mértékét, mivel igen sok olyan szállítmány is szerepel bennük, amely még az olasz hadbalépés előtt érkezett meg az olasz kikötőkbe és csak ottani tárolásuk miatt került az év második felében behozatalra Magyarországra.

Az olasz hadbalépés időpontja szinte egybeesik az olasz-magyar árucserforgalmi egyezmények hagyományos június 30-i lejártával. Az új helyzetre való tekintettel ezért az előző évi egyezményt jegyzékváltás útján december 31-ig meghosszabbították, míg a Rómában folytatott tárgyalások eredményeként október 14-én aláírt megállapodások július 1-i visszaható hatállyal léptek életbe.

A tárgyalások kapcsán az első háborús év által előállt összes kérdéseket rendezték. Így a fizetési egyezmény érvényét szeptember 14-től kezdve a Magyarországhoz visszacsatolt erdélyi részekre is kiterjesz-

tették és rendezték az olasz hadbalépés következtében olasz kikötőkben rekedt részint magyar származású, részint magyar rendeltetésű áruk Magyarországra szállításának kérdését is. Sőt Olaszország még ahhoz is hozzájárult, hogy mindazokat az árukat utólag leszállítja Magyarországnak, amelyek kiszállítását a háború kitörésekor életbeléptetett általános olasz kiviteli tilalom megakadályozta. A tulajdonképpeni árucsereforgalmi egyezményt illetően is — mint mindig — a kölcsönös megértés hatotta át a tárgyaló feleket.

A cél a hagyományos maradt : igyekeztek továbbra is a forgalmat a lehetőség szerint fenntartani, a háborús helyzet azonban természet-szerűleg módosításokat is követelt. A kontingenskeretek változásai közül a legjelentősebb az, hogy a kedvezőtlen gabonatermés következtében az előző éveknél lényegesen kevesebb búza-, árpa- és zabkivitelre vállalkozhatott Magyarország annál is inkább, mivel egyrészt a Romániával szembeni mozgósítás, másrészt ezt követőleg Észak-Erdély és Székelyföld visszacsatolása a gabonaneműek iránti belső keresletet is nagyban megnövekedtetta.⁵²

A búzaszállítások nagymérvű csökkenése természet-szerűleg kihatott az egész magyar-olasz forgalom alakulására is, 1940-ben 40 millió pengővel alacsonyabb értékben helyeződött el búza Olaszországban, mint egy évvel azelőtt, ami elsősorban hatott az előző évi 60 millió pengős magyar aktívum leapasztására. A forgalom részletes alakulását illetően utalunk X./a. táblánkra, amely a magyar statisztika adatai alapján az 1938—40-es évekre vonatkozóan a kivitel alakulását tünteti fel.⁵³

A tábla alapján a háború hatására az olaszországi rendeltetésű magyar kivitel túlnyomó agrárjellege mind jobban érvényesül. Gerincét az összkivitel értékének 60—80 %-ában — a huszas években még csak kb. 30 %-ban — a búza és a szarvasmarha alkotja, amelyek — mint láttuk — minden kereskedelmi tárgyalás kapcsán a középpontban álltak. A kivitel fennmaradó részének is csak legfeljebb 10 %-a esik ipari készárúkra, elsősorban a legfőbb magyar export-ipar : a vas- és gépipari termékeire, míg a többi ugyancsak agrárcikkből tevődik össze.

⁵² A visszacsatolt erdélyrészi területek gazdasági jelentőségére l. FUTÓ MIHÁLY : *Il significato economico delle regioni transilvane riannesse*, «Corvina», 1940. november 774—783. l.

⁵³ Id. Statisztikai Negyedévi Közlemények 1940. IV. füzet. 293—294. l. Ennek kapcsán megjegyezzük, hogy az 1940. évi forgalom globális adatai eltérnek a II.

táblánkban szereplőktől, aminek az az oka, hogy ottan már a végleges, tehát helyesbített külkereskedelmi adatok szerepelnek, míg a következő X./a. és X./b. tábláinkon azok az egyes árucikkekre vonatkozó 1940. évi részletes adatok, amelyek végleges alakját már nem közölte a Kir. Magy. Stat. Hivatal, úgyhogy nekünk sem állt módunkban azokat helyesbíteni.

X/a. tábla.

Kivitel.

Árucsoport	Mennyiség métermázsában			Érték ezer pengőben			Az összérték %-ában		
	1938	1939	1940	1938	1939	1940	1938	1939	1940
búza	1.494,438	6.000,561	2.496,276	19,174	66,666	26,253	43'38	71'16	34'37
vágó-és igitállatok (darabban)	23,903	28,789	64,855	8,862	9,776	24,594	20'05	10'46	32'20
ebből:									
szarvasmarha ...	22,828	27,112	63,990	8,014	8,755	23,694	18'13	9'35	31'02
ló	1,054	1,175	865	844	951	900	1'91	1'02	1'18
vasfélgyártmányok	71,350	57,366	153,796	1,190	1,070	3,820	2'69	1'14	5,00
hántolt borsó.....	30,749	31,469	49,036	686	705	3,347	1'55	0'75	4'38
gépek és készülékek	9,705	9,406	12,173	1,694	1,667	2,931	3'83	1'78	3'84
bab, száraz	44,044	26,074	46,054	975	636	2'253	2'21	0'68	2'95
sörärpa	37,401	62,734	60,452	627	1,254	1,632	1'42	1'34	2'14
baromfi	8,959	7,670	9,468	933	913	1,379	2'11	0'97	1'81
ebből:									
élő baromfi	4,355	4,327	4,255	419	460	522	0'95	0'49	0'68
leölt baromfi	4,604	3,343	5,213	514	453	857	1'16	0'48	1'12
zab	—	—	61,912	—	—	1,065	—	—	1'39
búzaliszt és búza- dara	85,794	55,837	45,065	1,817	1,039	1,017	4'11	1'11	1'33
burgonya	213,517	389,300	163,139	683	1,775	986	1'55	1'89	1'29
borsó, száraz									
hántolatlan.....	7,361	10,202	11,576	177	224	641	0'40	0'24	0'84
vasárúk	4,470	1,358	5,371	414	213	576	0'94	0'23	0'75
villamosgépek és készülékek	594	412	448	461	476	486	1'04	0'51	0'64
árpagyöngy	584	8,909	12,219	13	198	480	0'03	0'21	0'63
lóhere és lucerna- mag	7,868	12,339	2,629	472	913	438	1'07	0'97	0'57
maláta	11,906	6,000	10,768	364	180	398	0'82	0'19	0'52
tojás	5,333	7,053	3,030	425	694	372	0'96	0'74	0'49
faecetsavas mész..	—	1,490	14,952	—	26	272	—	0'03	0'36
cirokszakáll	11,990	10,593	5,144	228	286	260	0'52	0'31	0'34
műselyemszövet ..	358	262	156	376	257	222	0'85	0'27	0'29
M. n. e. szerves készítmények ...	6	17	15	12	150	195	0'03	0'16	0'26
szivar, szivarka ..	395	267	174	299	312	193	0'68	0'33	0'25
gyógynövények ..	1,055	995	984	101	92	174	0'23	0'10	0'23
fabútor	1,622	1,143	1,105	234	136	163	0'53	0'15	0'21
vaj, friss	2,572	2,608	566	412	516	140	0'93	0'55	0'18
magnezit	—	—	11,324	—	—	139	—	—	0'18
élő vad	1,281	803	423	260	286	132	0'59	0'31	0'17
bél és hólyag.....	514	627	924	36	35	120	0'08	0'04	0'16
csiriz	333	359	833	34	39	110	0'08	0'04	0'14
egyéb áruk.....	123,457	171,394	26,717	3,237	3,143	1,598	7'32	3'34	2'09
Összesen ..	2.177,656	6.877,248	3.207,729	44,196	93,677	76,386	100'0	100'0	1'000

Fentebb már rámutattunk az 1940. évi búzakivitel visszaesésének okaira, amelyek révén a búza százalékos részesedése a kivitelben az előző évi 71 %-ról 34 %-ra zuhant le. Az olasz búzapiac azonban még így is kimagasló fontosságú a magyar agrártermelés szempontjából, hiszen

1940-ben éppen úgy kb. az összkivitel felét vette át Olaszország, mint az előző évben. A búza mellett a szarvasmarha az, amelynek kivitele döntő az egész Olaszországba irányuló magyar külforgalom számára. Mennyiségének változása viszont az egész magyar állattenyésztést érinti, tekintve, hogy az összkivitelnek ugyancsak felét képviseli.

E két főtételel kívül a gabonaneműek közül még a sörárpa és zab jelentős, viszont a rozs és a tengeri, amelyek a huszas években olykor még számottevő tételeket képviseltek, már nem is szerepelnek a kivitel cikkei között. Hasonlóképpen csökken az élelmezési célra kivitt burgonya mennyisége is, bár még mindig az összes burgonyakivitelnek több mint 80 %-át Olaszország veszi át. A hüvelyesek közül jelentős tételt képez a hántolt borsó, amely a vonatkozó magyar kivitel csaknem teljes összegét alkotja és a szárazbab, amely annak több mint $\frac{3}{4}$ -ét. A hántolatlan borsó tétele viszont alig egytizede a cikk magyar összkivitelének, míg a többi növényi eredetű termék, mint a lóhere- és lucerna-mag, a liszt és dara, a maláta, a gyógynövények, cirok kivitele csak töredékszázalékokat jelent.

A kivitel állattenyésztésből származó termékei közül a szarvasmarhán kívül megemlíthető a világháború előtti, de még az utáni évekhez képest is igen szűk keretek között mozgó ló-, továbbá a harmincas években megindult baromfi-kivitel. Az élőbaromfi-kivitel keretében kizárólag csirkék kerülnek kiszállításra és az összes ily irányú magyar kivitel képviselik, viszont az exportcélra leölt baromfiknak alig $\frac{1}{20}$ -a jut Olaszországba. Az állati eredetű termékek: a tojás és a vaj alacsony tételei a carnarói zónára esnek és az ottani idegenforgalom szolgálatában állnak.

Az ipari kivitel — mint jeleztük — igen szűk keretek közt mozog, a harmincas évek végén alig $\frac{1}{10}$ -ét alkotja az Olaszországba irányuló magyar kivitelnek, holott még a huszas évek végén is kb. kétszeresét. Az összkivitel százalékos megoszlásában az iparcikkeknel jelentkező nagy visszaesés elsősorban a villamossági gépekre és készülékekre vezethető vissza, amelyekből a kivitel a huszas évek közepén még 3 millió pengő körül mozgott és az Olaszországba irányuló összkivitelnek egymagában is 10 %-át alkotta. A harmincas évek folyamán állandóan esik az Olaszországba kivitt villamossági ipari termékek értéke, úgyhogy a harmincas évek végén félmillió pengő körüli értékben állapodik meg, az olasz forgalomnak mindössze 0,5—1 %-át jelenti, s egyben alig képezi $\frac{1}{50}$ részét az összes magyar villamoscikk-kivitelnek, holott 1925-ben annak még csaknem 20 %-át vette át az olasz piac. A visszaesés oka mindenekelőtt abban van, hogy Olaszország az utolsó évtizedben nagy mértékben fel-

fokozta az önellátás és honvédelem szolgálatában elsőrangú fontossággal bíró villamossági iparágainak termelését. A villamossági ipar termékeivel szemben viszont a magyar nehézipar termékei fokozott mértékben hódítanak tért Olaszországban, különösen az utóbbi években, amikor a német ipar a háborús szükséglet kielégítése érdekében haditermelésre állt át. Ekként az Olaszországba kivitelre kerülő magyar iparcikkek élére a vasfélgyártmányok kerülnek, amelyek összes magyar kivitelének kb. egyharmada, 1940-ben közel 4 millió pengő értékben már Olaszországban talált elhelyezést, holott a harmincas évek első felében még a 100,000 pengőt sem érte el. A megtorlások korától kezdve számottevő emelkedésnek indul a hagyományos gép- és készülék —, elsősorban mezőgazdasági gépkivitel, annyira, hogy 1940-ben már a vonatkozó magyar összkivitel $\frac{3}{4}$ -e Olaszországba jut. A vasárukivitel még mindig kis jelentőségű, az 1940. évi csúcstérték is alig $\frac{1}{20}$ -át jelenti a cikk összes magyar kivitelének. A többi ipari termék kivitele közül jelentőségénél fogva még a minősége és mintái szépsége révén az egész világon annyira keresett magyar műselyemszövetek szállítása említhető meg, ez azonban a cikk magyar összkivitelének még $\frac{1}{10}$ -ét sem éri el.

A kiviteli cikkek tárgyalása után X/b. táblánk alapján rátérünk a behozatal elemzésére.⁵⁴

A behozatal tételei kapcsán még a kivitelnél is sokkal nagyobb eltolódás mutatkozik a huszas évek végéhez képest, amikor még a déligyümölcs és egyéb luxusjellegű cikkek képezték az összbehozatal felét. Ez az arányszám 1940-re az összbehozatal kb. $\frac{1}{3}$ -ára esett vissza, ami természetszerű következménye a fényűzési cikkek forgalmának egyrészt a világválság hatása alatti csökkenésének, másrészt a jelenlegi háborús viszonyok által megkövetelt természetszerű behozatali korlátozásoknak. Bár e luxusjellegű cikkek százalékos részesedése az Olaszországból származó magyar behozatalban némileg esett, Olaszország jelentősége Magyarországnak e cikkekkel való ellátásában még nőtt is, tekintve, hogy a távolabbi piacok kikapcsolódásával úgy a déligyümölcsben (citrom, narancs, mandula, gesztenye), mint a rizsben, kakaóbabban, halkonzervben (szardinia és paszta) immár a teljes magyar szükségletet fedezi, amely régebben még soha el nem ért kedvező arányt jelent. A fényűzési cikkek közé sorolható nyersdohány tétele még jelentősen emelkedett is 1928-cal szemben, napjainkban már a magyar dohánybehozatalnak 10%-át alkotja. A 20-as évek végének 1,5 millió pengős tételéhez képest ma már elenyésző a friss főzelékek behozatala, amely alatt korai zöldborsó, karfiol

⁵⁴ a X./a. tábla forrása.

X/b. tábla.
Behozatal.

Árucsoport	Mennyiség métermázsában			Érték ezer pengőben			Az összérték %-ában		
	1938	1939	1940	1938	1939	1940	1938	1939	1940
selyem és selyem-									
fonal	9,776	19,560	31,680	2,662	4,945	10,882	10'37	14'18	19'54
belőle műselyem ..	9,602	19,391	31,508	2,412	4,665	10,547	9'40	13'38	18'94
délgyümölcs	206,828	240,996	224,774	6,369	7,187	8,043	24'82	20'61	14'45
nyers és előmunkált									
rizs	164,250	246,606	140,345	4,410	6,984	5,433	17'19	20'03	9'76
pamutszövet	2,833	3,874	10,291	1,027	1,593	5,367	4'00	4'57	9'64
műanyagok, nagy-									
részt fiocco	15,520	19,845	23,448	1,940	2,302	4,817	7'56	6'60	8'65
gyapjúszövet	560	1,311	1,459	806	1,413	2,497	3'14	4'05	4'48
pamutfonáléscérna	999	1,539	4,732	220	316	1,759	0'86	0'91	3'16
kátrányfestő-									
anyagok	1,186	2,156	3,054	390	768	1,636	1'52	2'20	2'94
automobil és									
automobilalváz ..	2,095	3,970	6,417	522	907	1,399	2'03	2'60	2'51
cserzőanyag-									
kivonatok	269	18,436	22,702	11	796	1,380	0'04	2'28	2'48
selyem-, félselyem-									
és műselyemszövet	1,257	1,056	1,227	750	597	1,152	2'92	1'71	2'07
cigarettapapíros ..	2,389	4,074	3,418	384	723	930	1'50	2'07	1'67
gépek és készülékek	613	514	1,034	425	349	785	1'66	1'00	1'41
halkonzerv	694	1,505	2,570	104	268	779	0'41	0'77	1'40
nyers dohány	2,576	3,074	2,953	623	769	774	2'43	2'21	1'39
kálium-, nátrium-									
kromát	—	—	1,841	—	—	550	—	—	0'99
villamosgépek és									
készülékek	143	269	713	76	149	508	0'30	0'43	0'91
zsíros olajok	880	272	2,033	117	48	419	0'46	0'14	0'75
nyers fémek	—	305	1,411	—	46	415	—	0'13	0'75
hántolt rizs	—	56	5,521	—	2	370	—	0'01	0'66
film	137	174	282	248	302	355	0'97	0'87	0'64
nyers parafa	4,843	2,017	7,767	131	45	313	0'51	0'13	0'56
nyers kakaóbab ..	—	—	3,404	—	—	309	—	—	0'56
pamuthulladék ...	—	—	3,280	—	—	287	—	—	0'52
kén	15,101	2,799	10,422	211	42	197	0'82	0'12	0'35
kalapok (darabban)	45,002	67,171	87,476	111	171	194	0'43	0'49	0'35
díszítésre való									
levágott virág,									
levél, ág, friss ..	496	494	636	95	131	158	0'37	0'38	0'28
kalapkúp	77	131	72	132	229	155	0'51	0'65	0'28
műszerek	46	48	56	104	115	152	0'41	0'33	0'27
nyúlászó	106	115	117	64	84	150	0'25	0'24	0'27
nyers bőr	1,117	911	559	436	288	139	1'70	0'83	0'25
bórsav	1,266	1,527	2,181	34	41	128	0'13	0'12	0'23
növényi párnázó-									
anyag, mint ten-									
gerifű stb.	—	—	5,570	—	—	127	—	—	0'23
kaucsukárúk	387	443	269	95	150	118	0'37	0'43	0'21
kéneső	25	142	88	14	117	112	0'05	0'34	0'20
friss főzelék	3,920	2,800	3,652	83	56	111	0'32	0'16	0'20
egyéb áruk	118,539	38,673	33,899	3,065	2,933	2,780	11'95	8'41	4'99
Összesen ...	558,928	619,782	563,937	25,659	34,866	55,680	100'00	100'00	100'00

és időnként korai uborka került behozatalra, ameddig a hazai termelés fejlődése e behozatal mennyiségét le nem csökkentette az éghajlati különbségeknek megfelelő szintre.

Míg az olasz behozatal fentiekben vázolt fényűzési jellegű csoportjainak jelentősége a háborús viszonyok következtében csökkenő irányzatot mutat, addig fokozott arányban nő a Magyarország közellátása szempontjából a régi beszerzési piacok egy részének kikapcsolódása által mind fontosabbá váló olasz textilbehozatal. Ez a folyamat természetes folyománya a magyar-olasz kapcsolatok fejlődésnek: 1913-ban még csak az összbehozatal 10%-át képviselték a textiltművek, a huszas évek végén már 20%-át, 1940-ben pedig közel felét.

Ekként az olasz behozatalt régebben uraló luxustermékek háttérbeszorításával a behozatali cikkek élére a műselyemfonal kerül, amely az ily irányú magyar behozatalnak több mint a felét alkotja és így Németország mellett Olaszország a műselymet feldolgozó és immár világhírnévre jutó magyar iparág termelésének legfőbb ellátója. A textil-félgyártmányok közül a műselyemfonal mellett egy másik műanyag: a fiocco érdemel különös figyelmet. Táblázatunk «műanyag» megnevezése alatt nagyrészt a vonatkozó magyar összbehozatalnak kb. felét jelentő fiocco szerepel (1940: 22,784 q), amelynek behozatala — használatának 1936. év végén való kötelező előírása óta — ugrásszerűen nő, s mind jelentősebb tényezője lesz Magyarország textil-készáru önellátásának. A félgyártmányok közül még a pamutfonal és-cérna 1940-ben immár 1·8 millió pengőre felduzzadó tétele emelendő ki, ami csaknem felét fedezi a magyar szükségletnek, míg az előző években annak alig $\frac{1}{10}$ -ét.

A textil-készáruk behozatalának jelentősége is nő. Ma már az Olaszországból származó pamutszövet és selyem-, félselyem- és műselyemszövet a magyar behozatal felét jelenti 6·5 millió pengős összetételben, holott a háború kitörése előtt még csak $\frac{1}{4}$ -ét. A textiliák közül a kalapok és a kalapkúpok, valamint a nyúláször értékben talán nem nagy jelentőségű, de a magyar ellátás szempontjából igen számottevő behozatala érdemel még említést.

Kisebb értékük ellenére is fontos alapanyagát alkotják a magyar ipari termelésnek a kátrányfestőanyagok és a cserzőanyagkivonatok, a zsíros olajok, a kálium- és nátrium-chromát, a bórsav és egyéb vegyi anyagok, a szicíliai származású kén, valamint a cigarettapapír, amelyekből csaknem a teljes magyar szükségletet Olaszország látja el. A nyersbőr-behozatal sajnálatosan csökken ugyan, ennek azonban az a főoka, hogy eddig is voltaképpen a bőrt a transitón át kaptuk Olaszországból. A nehézipar ágai közül csak az automobil és -alváz tekintetében aktív

Olaszország számára a Magyarországgal való külkereskedelmi mérleg. A többi olasz gépek és a készülékek, valamint villamossági gépek behozatalára a fejlett magyar ipar versenye mellett alig kerül sor, úgyhogy e cikkekben jelentősen nagyobb az Olaszországba irányuló magyar kivitel értéke.

A most folyó háborúnak Közép-Európa felé terjedése első jeleként 1941 tavaszán Jugoszlávia atomaira bomlik. Felszámolásával megszűnik az a délszláv vasúti tarifaegyeduralom, amely évtizedeken keresztül megbénította a fiumei átmenő forgalmat. A Fiuméba vezető két vasútvonal közül a Lubiana-n át vezető kizárólag olasz-magyar területen halad és így a délszlávok Fiume-ellenes vasúti díjszabási politikája még akkor sem lenne fenntartható, ha a Zágrábon át vezető másik vonal nem a baráti Horvátország kezében lenne, akinek szintén nagy érdeke fűződik a magyar átmenőforgalom megindulásához, hiszen ezen fővasútvonal jövedelmezősége főleg a magyar forgalomtól függ.⁵⁵ A Fiume részére megnyíló lehetőséget az érdekeltek is azonnal felismerték. Az előkészítő tárgyalások után Rómában 1941. november 13-án egyrészt a M. kir. Nemzeti és Szabadkikötő, másrészt az Azienda dei Magazzini Generali di Fiume közt a jövőbeli együttműködésre vonatkozólag kölcsönös tárházak rendelkezésre bocsátása formájában megegyezés jött létre. További biztosítása a fiumei-magyar kapcsolatok fejlődésének az is, hogy éppen a kínálkozó lehetőségek hatása alatt tengerhajózási társulattá kibővülő csepeli Szabadkikötő Fiumét hajóinak kiinduló kikötőjévé kívánja tenni. Minden előkészület megtörtént tehát arra az esetre, hogy a világtengerek megnyílásakor a Kárpátmedence termékei ősi útjukon, Fiumén keresztül kerüljenek a külföldi piacokra.

1941 júniusában Magyarország is hadbalép, hogy ősi barátai oldalán fegyverrel is kivegye részét az Európa újjáteremtését célzó új keresztes-háborúból. Hagyományosan júniusban van lejáróban a magyar-olasz árucsereforgalmi egyezmény. Az elmúlt évben Olaszország hadbalépése, most Magyarországé akadályozza meg a tárgyalások időre való lefolytatását, miértis az előző évekhez hasonlóan 1941-ben is az előző évi egyezmény ideiglenes meghosszabbítására kerül sor, míg a Budapesten folytatott tárgyalások eredményeként szeptember 27-én új megállapodást nem írnak alá, amely július 1-i visszamenőleges hatállyal lép életbe.

A megállapodás már magán viseli a fegyveres győzelmek jelét. Kere-tében rendeződik először a tengely hadereje által meghódított Görög-országgal való magyar áruforgalom, amelynek értelmében a Görögország-

⁵⁵ L. FUTÓ id. műve Fiuméről 43—48. lap.

ból behozatalra, illetőleg Görögországba kivitelre kerülő áruk ellenértékét az olasz klearingben külön számlán számolják el. Ugyanekkor az 1937. november 19-én kelt magyar-olasz fizetési egyezmény érvényét 1940. október 21-től kezdődő hatállyal a Magyarországhoz visszatért jugoszláv és az Olaszországhoz csatolt jugoszláv és görög területekre is kiterjesztették.

Maga az árucseretforgalmi egyezmény az addigi kiviteli és behozatali kontingenseket igyekszik általánosságban fenntartani, éppen úgy, mint az előző évi. Természetesen az új helyzet most is változásokat tesz szükségessé. Az olasz szempontból legfontosabb magyar cikkek: a búza, vágómarha és a hüvelyesek tekintetében a háborús állapot ellenére is sikerül az olasz kontingensemelési kívánságoknak eleget tenni. A búzaszállítások tekintetében az az elvi megállapodás jön létre, hogy Olaszország a Bácska búzafeleslegének 40, az egyéb magyar területek esetleges búzafeleslegének 50%-át kapja. Magyarország szarvasmarhából az eddigi rendes kontingensen kívül még 15,000 sovány marhát is szállít azzal a feltétellel, hogy a bőrt visszakapja, amely megkötésre a Magyarországon annyira érezhető keménybőrhiány vezetett. A hüvelyesek közül a borsók kontingense $\frac{1}{3}$ -ával felemelkedett, míg a szárazbab eddigi tételének kiszállítására Magyarország újra kötelezte magát. Az áruhiány, illetve a kedvezőtlen termés természetesen néhány kontingens csökkentésére, illetve átmenetileg a folyó egyezmény tartamára való hatályon kívül helyezésére is vezetett. Így magyar részről ezúttal is elmarad — mint az előző gazdasági évben — a rozs, lencse, vaj, szalonna és disznózsír, koks, benzín, különböző fémárúk stb. szállítása. Ezekon kívül Magyarország szalámit, árpagyöngyöt, csirizt sem szállít, míg malátából a megállapított kontingensnek csak 50, zabból 33, cirokszalmából 25, élővadból és árpából 10—10%-át köteles szállítani. Ezzel szemben magyar részről emelték a baromfi, tojás, lőtt vad, szárított gomba, bíborhere- és baltacimmag, fűrészelt fenyő- és lombos fa, parafin stb. kiszállítandó mennyiségét, sőt a Bácskából komlószállításra is vállalkozott Magyarország.

Olasz részről a műrost (fiocco), a műselyem, cserzőanyagok, déli gyümölcs, kátrányfestékek, pamutfonalak és -szövetek, len- és kenderárúk, kalapok, ultramarin stb. kontingensét emelték. Mellette a magyar oldalhoz hasonlóan a folyó egyezmény tartamára felfüggesztették több cikk kontingensét, így az olajpogácsa, rézgalic, kenőolajok, olivaolaj, állati zsiradék, szentjánoskenyér, jutazsák, gyapjúfonalak, készbőrök, gumiárúk, alumínium stb. tételét, amely cikkek legnagyobb részének szállítása különben már a múlt gazdasági évben is szünetelt.

Rizsből és bórsavból az előző gazdasági év kontingensének Olaszország csak 75–80%-át köteles szállítani. Új kontingenseket állapítottak meg a káliumnitrátra, tisztított bóraxra, mész-salétromra, fenolra és egyéb vegyészeti cikkekre, vigogne-fonalakra, műrostfonalra és -szövetre, amelyre az előző megállapodásban nem is volt kontingens. Ennek kapcsán megemlíthető, hogy megegyezés jött létre az 1941. július 29-én kötött magyar-német áruforgalmi egyezményben foglalt megállapodással azonos szöveggel a műrost- és műrosttal kevert fonalak és a műrost hozzáadásával szőtt szövetek magyarországi vámtételeinek leszállítására nézve. Hasonló megegyezést írtak alá a műselyemfonalak hozzáadásával szőtt szövetek vámtételének csökkentésére vonatkozóan is.

A szeptember 27-i árucsereforgalmi megállapodás mellett az ősznek a magyar-olasz külkereskedelem szempontjából való másik nagy eseménye az, hogy a Magyar Nemzeti Bank az olasz kormánnyal létesült előzetes megállapodás alapján szeptember 26-án kelt 435. számú körlevelében az olasz líra felárát szeptember 27-től kezdődőleg az addigi 47 és 48,5%-ról 21 és 22,5%-ra mérsékli. Ennek következtében a líra magyarországi jegyzésében a következő változás állott be: a pénzfolyamban 100 líra régebben 25,58 P volt, míg most 21,05 P egyenértékű lett; az áruárfolyam tekintetében viszont az esés 26,58 P-ről 21,93 P-re történt.

Ez az intézkedés sem irányult azonban Olaszország ellen, hozásának kizárólagos oka az, hogy 1941. év nyarán a magyar kormány a német kormány kívánságára az összes külföldi devizajegyzéseknek a hivatalos jegyzésekhez járuló átlagos 40–50%-os felárát a német márka 21–22,5%-os felarával hozta összhangba, amely egyöntetűsítés alól az olasz líra sem lehetett kivétel.

A líra felárának leszállítása a Magyarországból Olaszországba bevitt áruk líra-egyenértékének kb. 20%-os drágulását jelentette, amely a magyar-olasz forgalomban természetesen bizonyos fennakadásokat idézett volna elő. A két kormány azonban előrelátva ezt, azonnal intézkedett, hogy ezen merőben fizetési forgalmi változás ne képezze az árucsereforgalom akadályát. Így az olasz kormány a magyarral való megegyezés alapján már október 1-én egy olyan rendeletet léptetett életbe, amely a Magyarország felé irányuló olasz kivitel 16,7%-os illetékkel terhelte. Ez sem volt azonban természetesen barátságtalan cselekedet, hiszen voltaképpen csak a magyar rendelkezés hatásainak kiegyenlítését célozta. Az illetékterhet ugyanis az olasz cégek a magyar vevőkre az árakban könnyen átháríthatták, annál is inkább, mert a vevők észre sem vették a drágulást. A lírafelár leszállítása Magyarországon ugyanis a bevétel terén automatikusan csökkentette volna az olasz áruk pengőben való

árát, úgyhogy az illetéktöbblet áthárítása voltaképpen csak a régi behozatali árakat állította a magyar behozatali cég szempontjából vissza. De nemcsak a Magyarországra irányuló olasz kivitel tekintetében nem történt ekként lényegében változás, hanem az árucsereforgalom ellentétes irányában sem. Az olasz árukat terhelő kiviteli illetékekből befolyó összeg ugyanis az olasz közgazdaság számára fontos magyar beviteli cikkek árának kiegészítésére szolgál. A magyar felár-leszállító rendelkezések révén a Magyarországból kiszállított cikkek líraegyenértékében látszólag bekövetkező drágulás ekként az olasz forgalom nagy részében nem érvényesült, mert az olasz importőrök a régi és az új líra árfolyam közötti különbséget az államtól megkapták, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a felár-változások nem gyakoroltak befolyást az olasz-magyar forgalomra.

Az új viszonyokhoz való rugalmas alkalmazkodás révén, amely a kontingens-tételek és a felárak változásánál egyaránt megnyilvánult a háborús nehézségek ellenére is sikerül a két ország közti árucsereforgalom természetes előfeltételeinek megfelelően a kapcsolatok mindkét oldalát, az értéket tekintve, jelentősen fejleszteni, amiben természetesen az áremelkedéseknek, valamint Olaszország és Magyarország területi növekedésének is része van. Minthogy azonban az Olaszországból származó behozatal tételei egész szokatlanul nagymérvű megduzzadás révén nagyobb arányban nőttek, mint a magyar behozatal ugyancsak nagy emelkedést felmutató tételei, végeredményben az Olaszországgal már hosszú évek óta jelentős kiviteli többletet felmutató magyar külkereskedelmi mérleg 1941-ben már 36·4 millió pengős behozatali többlettel zárult. Ez abban is kifejezésre jut, hogy Olaszország százalékos részesedése a magyar külkereskedelemben a behozatal terén az 1940. évi 9·3%-kal szemben 20·6%-ra emelkedett, míg a kivitelben 16·3%-ról 14·4% visszaesett.⁵⁶

A körülmények változásához képest állandóan módosulnak tehát a kontingensek, a vámtételek, a forgalom volumene és kivitel-behozatal szerinti megoszlása, illetve ezáltal a külkereskedelmi mérleg alakulása, az egymás külforgalmában való százalékos részesedés mérve, az árucseré cikkeinek összetétele, — nem változik meg ellenben soha az a baráti szellem, amely a két baráti ország közti kapcsolatot kezdettől fogva áthatotta.

A kölcsönös egymáskeresési szellem mindig megtalálta a gazdasági kiegészülés lehetőségét is. Első királyaink korában éppúgy, mint a szabad

⁵⁶ L. id. Statisztikai Negyedévi Közlemények, 1941. IV. füzet. 202—203. l. Magyarország 1941. évi külkereskedelmi

forgalmának ismertetését l. «Magyar Statisztikai Szemle» 1942. 29—31. lapjain v. PAPP LÁSZLÓ cikkében.

külkereskedelem korában, a kötött gazdálkodás útvesztőiben és a mai rendkívüli háborús időkben. Sőt napjainkban, az új Európa körvonalainak kibontakozásakor még tisztábban, mint valaha jut érvényre a magyar-olasz külkereskedelmi forgalomnak a természeti adottságokban gyökerező lényege: Magyarország fejlett szántóföldi termelésénél és állattenyésztésénél fogva nagy szerepre van hivatva az olasz nép közellátásában, amellett, hogy magas színvonalon álló nehéziparának egyes termékeivel is közrehat az olasz szükséglet fedezésében, — míg Olaszország egyrészt eltérő éghajlati és földtani viszonyainál fogva a magyar földön nem termő oly élelmezési cikkekkel látja el Magyarországot, amelyek ma már elvesztve luxus-jellegüket a közszükséglet tárgyaivá lettek és másrészt mind nagyobb mértékben s lassanként többségben szállít fontos alapanyagokat, részben műanyagokat a magyar textilipar számára.

Bármint alakuljon is a közeljövőben az évezredes történeti, kulturális, érzelmi s gazdasági kötelékek ezrei által elválaszthatatlanul összekapcsolt két ország közti árucsereforgalom, biztosak lehetünk a mult tapasztalatai alapján abban, hogy mindig a hagyományos, lemondástól és az egymás kölcsönös érdekeinek megértésétől áthatott baráti szellem lesz köztük az uralkodó és hogy az idők múlásával szükségszerűen beálló változások a multhoz hasonlóan mindenkor olyan megnyugtató megoldást fognak találni, amely mindkét fél méltányos érdekeit teljes mértékben kielégítve lehetővé teszi és elősegíti azt, hogy az olasz és a magyar nemzet továbbra is zavartalan politikai és gazdasági együttműködésben vállalva küzdjön nagy szövetségesével, Németországgal a nyugati kultúra megvédésében rejlő magasztos történeti hivatása betöltéséért.

FUTÓ MIHÁLY